

تأثیرات عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی بر ساختار خانه‌های کرمانشاه در دوره قاجار

شهرام محمدیانی^۱ - امیررضا کریمی آذری^{۲*} - حسین سلطانزاده^۳

۱. استادیار گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.
۲. دانشیار گروه معماری، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان، رشت، ایران (نویسنده مسئول).
۳. استاد گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۰۸ تاریخ اصلاحات: ۱۴۰۳/۰۱/۱۵ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۲/۳۰

چکیده

خانه، بیانگر عقاید و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی است. خانه مکانی است که نیازها و انتظارات خانواده را برآورده می‌سازد؛ لذا بررسی و تعمق در سیر تحولات معماری خانه، می‌تواند باعث شناخت بهتر از فرهنگ، شیوه زندگی و معماری گذشته گردد. با توجه به عدم مطالعات کافی در خصوص خانه‌های تاریخی کرمانشاه، تا کنون کم‌تر به ارزش‌های معنایی و عملکردی این خانه‌ها پرداخته شده است. در صورتی که تدبیر در آن‌ها که بر اساس نیازهای فرهنگی، بومی و محیط ساخت خلق شده‌اند، می‌تواند ما را در بازتعریف یک معماری اصیل و پیشرو و در امتداد معماری ارزشمند گذشته یاری نماید. این پژوهش با هدف شناخت اثرات عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی بر شکل‌گیری خانه‌های قاجاری کرمانشاه تدوین شده است. پژوهش حاضر از نوع کمی-کیفی و روش پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی بوده است. جامعه آماری پژوهش، مطالعه ۱۰ مورد از خانه‌های قاجاری کرمانشاه از میان خانه‌های ثبت‌شده در فهرست آثار ملی و با اولویت ارزش‌های معماری و هنری است و جامعه آماری خبرگان، نیز شامل ۱۸ نفر از خبرگان معماری و اساتید دانشگاه بوده که به شیوه هدفمند و با اشیاع نظری ۱۱ نفر انتخاب شده‌اند. ابزار پژوهش حاضر مصاحبه و استفاده از پرسش‌نامه‌های دلفی بوده و شیوه تجزیه و تحلیل از نوع تحلیل مضمون و روش AHP فازی است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که مقوله عوامل فرهنگی، از طریق مؤلفه‌های مختلفی از جمله بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی، استفاده از سبک فرنگی یا اروپایی و حضور اسباب و وسایل زندگی غربی و مقوله مدرنیزاسیون و معماری غربی از طریق مضامینی چون؛ خانه‌های برون‌گرا و راه‌پله‌محور، محوطه‌سازی انگلیسی و فرانسوی با چمن‌کاری وسیع، ستون و سرستون‌های فرنگی، بام شیب‌دار فلزی، کاشی خشتی و هفت‌رنگ، آجرکاری تزئینی و پیشانی شاخص بنا به تقلید از غرب، در شکل‌گیری خانه‌های قاجاری کرمانشاه مؤثر بوده‌اند.

واژگان کلیدی: عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون، معماری غربی، خانه‌های سنتی، کرمانشاه، دوره قاجار.

۱. مقدمه و بیان مسئله

خانه جایی است که در آن آدمی سکنی کند (دهخدا)، هر آن چه که در بستر جامعه در طول زمان نهادینه شده، معادلی مکانی یافته است و این مکان، مکانی از جنس «خانه» است. خانه به عنوان مهم ترین فضای زندگی و نمود جلوه های فرهنگی جامعه ایرانی، کم تر مورد بررسی پژوهشگران و معماران ایرانی قرار گرفته است (Haeri 2009). خانه به عنوان مهم ترین فضای معماری، نمایانگر ارزش ها و عقاید فرهنگی و اجتماعی است (Ebrahimi, Soltanzadeh, and Keramati 2017). از گذشته های بسیار دور «خانه» برای انسان مفهومی بیش از سرپناه بوده و در همه مراحل ساخت «خانه» تا استقرار در آن و استفاده از آن، جنبه های معنوی کاملاً پیدا است. اما امروزه در اکثر پروژه ها و طرح های مسکونی، مباحث کیفی و به ویژه نقش ویژگی های فرهنگی و محیطی در ساخت و بهره برداری از مسکن، کم تر مورد توجه قرار می گیرد (Arjmand and Khani 2012).

یکی از پدیده های مهم فرهنگی ساختن یک خانه است، به طوری که ساختار، شکل و کالبد فضایی خانه، تأثیر پذیری زیادی از محیط فرهنگی آن منطقه دارد (Rapoport 2009). فرهنگ و شیوه زندگی همواره در ارتباطی تنگاتنگ با فضای معماری بوده، تا جایی که معماری می تواند ابزاری برای سنجش فرهنگ مردمان یک جامعه باشد. کالبد خانه و ساختار خانواده، به واسطه رویدادها و رفتارها (فرهنگ زندگی) با یکدیگر در تعامل هستند. راپاپورت^۱ در نوشته های خود به موضوع ساختار خانه و فرهنگ زندگی خانگی، پرداخته است. از نظر او عوامل متعددی در شکل گیری خانه مؤثرند که از مهم ترین آن ها می توان به ساختار خانواده، شیوه معیشت، روابط اجتماعی میان افراد و اعتقادات مذهبی اشاره نمود (Armaghan, Soltanzadeh, and Iranie Behbahani 2013). موقعیت جغرافیایی، منابع مالی، امنیت جغرافیایی و اجتماعی، ویژگی های فرهنگی و در نهایت ساختار خانواده از مهم ترین عواملی هستند که بر الگوهای معماری مسکونی تأثیر می گذارند (Varmaghani and Soltanzadeh 2020). در بررسی سیر تحول معماری ایران، معماری دوره قاجار از مهم ترین دوره های تاریخی معماری ایران محسوب می شود که تأثیرات مهم و قابل توجهی بر الگوی معماری مسکن امروزی به جای گذاشته است. این اهمیت از آن جا ناشی می شود که جریان تغییر و تحول در مفهوم و کالبد فضا تا پیش از قاجار با روندی بسیار آهسته در معماری ایران حضور داشته است، اما در دوره قاجار به واسطه تغییرات فرهنگی جامعه ایران در اثر آشنایی با دنیای غرب و آمیخته شدن فرهنگ غربی با داشته های ایرانی- اسلامی مردمان این سرزمین، روند تغییر و تحول بسیار سریع تر شده است (Molanaci and Soleimani 2017). دوره قاجار را می توان به مثابه پلی دانست که الگوی معماری خانه را از سبک سنتی به سبک مدرن معاصر مرتبط نموده است.

بررسی و بازشناسی آثار معماری هر منطقه ای باتوجه به اقلیم، فرهنگ، شیوه زندگی، آداب و رسوم و عاداتی مردم آن منطقه راه گشای معماران در طرح های آتی آنان است. خانه های تاریخی هر شهر بخشی از هویت و شناسنامه فرهنگی تاریخی مردمانی است که در آن زندگی کرده اند (Karimi 2014). در حال حاضر در شهر کرمانشاه خانه های شاخص بسیاری از دوره قاجار وجود دارد. بررسی ها نشان می دهد تاکنون با وجود نقش، تنوع ویژگی های خاص آن ها، تحقیقات کاملی درباره آن ها صورت نگرفته است، در صورتی که تدبیر در آن ها که بر اساس نیازهای فرهنگی، بومی و محیط ساخت خلق شده اند، می تواند ما را در بازتعریف یک معماری اصیل و پیشرو و در امتداد معماری ارزشمند گذشته یاری نماید. می توان گفت آینده معماری تنها در سایه بازشناسی و به روز کردن الگوهای موفق و سازگار معماری ارزشمند بومی و محلی قابل تعریف است؛ لذا تحقیق در خصوص بازشناسی ریشه ها و الگوهای غالب معماری بومی خانه در مناطق گوناگون ایران و در دوره های مختلف تاریخی و تعمیم آن به آینده در حوزه های مختلف معماری یکی از ضروریات پژوهشی معماری معاصر ایران محسوب می گردد. این پژوهش برای دستیابی به اهداف خود به دنبال پاسخگویی به سؤالات ذیل می باشد:

۱. چه ویژگی های مشترکی در معماری خانه های قاجاری شهر کرمانشاه مشهود است؟
۲. مدرنیزاسیون و ورود معماری غربی در دوره قاجار چه اثراتی بر معماری خانه های کرمانشاه گذاشته است؟
۳. عوامل فرهنگی چه تأثیراتی بر شکل گیری معماری خانه های کرمانشاه در دوره قاجار داشته است؟

۲. پیشینه پژوهش

در خصوص معماری خانه های سنتی شهرهای مختلف ایران و تأثیر پذیری آن ها از فرهنگ و سبک زندگی، تاکنون تحقیقاتی انجام شده که از آن جمله می توان به کتاب هایی مانند «آشنایی با معماری مسکونی ایرانی گونه شناسی درونگرا و برونگرا» معماران (۱۳۸۷) و «بررسی اقلیمی ابنیه سنتی» قبادیان (۱۳۸۷) اشاره کرد. همچنین کتاب «خانه، فرهنگ، طبیعت؛ بررسی معماری خانه های تاریخی به منظور تدوین فرآیند و معیارهای طراحی خانه» حائری مازندرانی (۱۳۸۸) که معماری خانه های سنتی و معاصر ایران را در بحث اقلیمی و فرهنگی بررسی می کند. مقاله ای از ارمغان و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان «معماری و فرهنگ در خانه های اعیانی تهران در دوره قاجار» که نتایج آن بیانگر چگونگی شکل گیری و تغییر کالبد انعطاف پذیر خانه، بر مبنای ساختار خانواده است که خود به واسطه نظام اجتماعی و اعتقادات مذهبی، ساختار خانه را بر اساس جدایی فضاهای مردانه و زنانه شکل می داده است. کهنمویی و سامی (۱۳۹۶) در مقاله ای با عنوان «حیاط در کالبد خانه های سنتی ایرانی (دوره قاجار) و

از نشانه‌های آن می‌توان به افزایش تنوع در جایابی لایه فضایی دوم در پلان، چیدمان فضاهای پیرامون حیاط و نیز عدم تأکید بر لزوم هماهنگی نماهای متقابل یا حفظ تقارن اشاره کرد. در زمینه مطالعات صورت گرفته در خصوص خانه‌های سنتی کرمانشاه می‌توان به مقاله حجت و حیدری (۱۳۹۵) با عنوان «خانه بغدادی در کرمانشاه، نمودی از تعاملات فرهنگی- بازرگانی دو ملت ایران و عراق در عصر قاجار» اشاره نمود. نتایج این مقاله بیانگر آن است که معماری نیز، به‌مثابه یک پدیده تأثیرپذیر از فرهنگ، در شرایط و بسترهای گوناگون کنش‌هایی دارد، همسوی با آن، لکن در این بنا علی‌رغم وجود شباهت‌هایی در الگو و طرح خانه به خانه‌های سنتی بغداد، نمی‌توان از تأثیر فرهنگ و معماری ایرانی بر آن چشم پوشید. طاهری و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «مقایسه تطبیقی گونه‌شناسی سازمان فضایی و عناصر کالبدی دوره‌های قاجار و پهلوی خانه‌های سنتی شهر کرمانشاه»، به این نتیجه رسیدند که خانه‌های دوره قاجار ساختاری درون‌گرا داشته اما در اواخر دوره قاجار به‌صورت درون‌گرا- برون‌گرا و در دور پهلوی به‌صورت برون‌گرا بوده که در دوره‌های مختلف، معماری سنتی و شاخص‌های اقلیمی و فضایی مورد تأکید بوده است؛ اما با ورود به دوره صنعتی و مدرنیته، این شاخص‌ها کم‌تر شده و جنبه‌های تقلیدی از غرب در بناها بیش‌تر مشاهده می‌شود. پژوهش چالشگر و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان «ارزیابی توسعه معماری و شهرسازی مدرن در معماری خانه‌های قاجاری (موردشناسی: شهر کرمانشاه در منطقه غرب ایران)» بیانگر آن است که تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در ساختار توسعه و شکل‌گیری شهر قاجاری کرمانشاه بر سیر تکاملی و تغییرات کالبدی معماری خانه‌های قاجاری تأثیرگذار بوده است.

در پژوهش‌هایی که تا کنون در خصوص خانه‌های سنتی انجام شده است، بیش‌تر به توصیف‌های کلی و دسته‌بندی تاریخی و گونه‌شناسی خانه‌ها پرداخته شده است. درحالی‌که به دلیل تأثیرپذیری و ارتباط معماری خانه با مقوله‌های فرهنگ، محیط و اجتماع، بررسی این مقوله‌ها و تأثیر آن‌ها بر معماری خانه از اهمیت خاصی برخوردار است که این موضوع کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است.

۳. مبانی نظری پژوهش

معماری، نمودی از اندیشه‌های انسان در رابطه با فضا، زیبایی‌شناسی و فرهنگ است. معماری به‌منزله یک پدیده اجتماعی همواره بر فرهنگ تأثیر گذاشته و از آن تأثیر پذیرفته است. فطرت بشری و اندیشه‌های انسانی همواره باعث شکل‌گیری فرهنگ‌ها شده‌است و فرهنگ از این طریق در شکل‌دهی به معماری و فضای زیست مؤثر بوده است. رشد و تعالی فضای معماری بر مبنای مفاهیم فرهنگی در عرصه زمان شکل می‌گیرد و در بعد مکان تجلی می‌یابد (Mirzaei and luluei 2015). فرهنگ

تولد آن در کالبد دهه اخیر» به بررسی حیاط خانه‌های سنتی در چهار اقلیم گرم و خشک، گرم و مرطوب، سرد و معتدل و مرطوب پرداخته‌اند. نتایج تحقیق آن‌ها بیانگر آن است که فرهنگ و اقلیم هر دو بیش‌ترین نقش را در شکل‌گیری حیاط در خانه‌های سنتی دوره قاجار داشته‌اند. تأثیر فرهنگ در شکل‌گیری حیاط‌های متعدد و تأثیر اقلیم در برون‌گرا و درون‌گرا بودن حیاط‌ها بیش‌تر خود را نمایان ساخته است. مؤمنی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله «محرمیت در معماری خانه‌های دزفول (مطالعه موردی: دوران قاجاریه)» مطالعاتی را در خصوص عوامل مؤثر بر ایجاد محرمیت در خانه‌های قاجاری دزفول انجام داده‌اند. نتایج تحقیق آن‌ها بیانگر آن است که در خانه‌های سنتی دزفول فضاها به دو بخش اندرونی و بیرونی تفکیک شده‌اند و با ایجاد تمهیداتی نظیر: عرصه‌بندی عمومی و خصوصی فضاهای خانه، رعایت سلسله‌مراتب حرکتی، طراحی و استفاده از ایوان سرپوشیده، تعبیه فضای پیش‌ورودی اتاق‌ها، پنجره‌های کنترل‌شده، وجود راهروهای میانی و واسط میان فضاها و تمهیدات مشابه، محرمیت در خانه‌های سنتی دزفول تأمین شده است. پروردی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه تطبیقی تأثیر فرهنگ و اقلیم در شکل‌گیری خانه‌های قاجاریه دو بوم‌فرهنگ شیراز و کاشان» به تفاوت‌های کالبدی خانه‌های قاجاری دو شهر شیراز و کاشان پرداخته‌اند. یافته‌های این تحقیق بیانگر آن است که نمود تفاوت‌های اقلیمی، فرهنگی، صفاتی و مزاج‌شناسی مردم این دو شهر در تزیینات نما، شکل معماری و ارتفاع و مساحت فضاها نمایان است. جعفری و ذبیحی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر فرهنگ بر فرم خانه‌های بومی شمال ایران: خانه‌های بومی بابل و بابلسر» به مؤلفه‌های فرهنگی و سبک زندگی تأثیرگذار بر معماری بومی پرداخته‌اند؛ نتایج تحقیق آن‌ها مؤید آن است که شناخت تأثیرگذاری فرهنگ بر خانه‌های بومی مستلزم شناخت وجوه مختلف فرهنگ، عناصر محتوایی آن و ارتباط آن‌ها با یکدیگر است. مقاله محمدزاده و همکاران (۱۴۰۱) با عنوان «بازتاب جنسیت و سبک زندگی در خانه‌های دوره قاجار اردبیل» نشان می‌دهد که سبک زندگی و جنسیت بر معماری و ساخت خانه‌های قاجاری تأثیرگذار بوده است. پژوهش ذاکرزاده و قربانی‌نیا (۱۴۰۱)، نشان می‌دهد تزیینات به‌کار رفته در خانه‌های دوره قاجار با تأثیرگیری از هویت، تعلق و وابستگی به مکان در مخاطب، بر ایجاد حس مکان در این خانه‌ها نقش به‌سزایی داشته است. اشرف گنجوئی و سلطان‌زاده زرنندی (۱۴۰۱) در مقاله «بررسی دگرگونی‌های فضایی خانه‌های تاریخی شهر کرمان دو گونه قاجار و پهلوی اول» به بررسی وجوه تمایز میان خانه‌های دوره قاجار و پهلوی اول شهر کرمان پرداخته‌اند. نتایج این مقاله نشان‌دهنده آن است که در طراحی خانه‌های دوره پهلوی اول آزادی عمل بیش‌تری نسبت به خانه‌های قاجار دیده می‌شود که

(Varmaghani, Soltanzadeh, and Tahae 2019). مکیونیس^۲ فرهنگ را نوعی احساس، طرز فکر و عملکرد افرادی معرفی کرده که در کنار یکدیگر سبک زندگی آن‌ها را تشکیل می‌دهد (Macionis 2009). راپاپورت به فرهنگ، کلیات آن و تأثیرات آن بر محیط‌های مصنوع پرداخته است؛ لذا سبک زندگی را به‌منزله جزئی از اجزای فرهنگ، که بر سیستم فعالیت‌ها و در نهایت بر انتخاب کیفیت‌های زندگی و محیط ساخته‌شده تأثیر خواهد گذاشت، دانسته است (Rapoport 1998). معماران پژوهش‌گر از میان تعاریف فرهنگ بیش‌تر بر آداب‌ورسوم، سنت‌ها، ویژگی‌های اجتماعی، افکار و اعتقادات و تأثیر آن‌ها بر معماری تمرکز داشته‌اند. از این دیدگاه وظیفه هر بنا به‌عنوان بخشی از فرهنگ معماری، واقعیت‌بخشیدن به یک اندیشه ذهنی به‌وسیله ظرف خاص آن است و بدین ترتیب هر بنا مظهري برای سنجش این فرهنگ خواهد بود؛ لذا می‌توان گفت هر ساختمان خود یک شاهد فرهنگی است (Memarian 2016).

فرهنگ و فضاهای ساخته‌شده دو مفهوم به‌هم پیوسته است که به انسان کمک می‌کند تا محیط‌های معناداری همراه با هویت منحصر به‌فرد ایجاد کند تا از این طریق عناصر و ویژگی‌های آن را بیان کند (Ashfina 2014). بایدر^۳ (۲۰۰۴) بیان می‌کند که حدوداً از چهار دهه پیش، توجه به مباحث فرهنگی در معماری آغاز شده است. او معتقد است که شناخت مسکن اصولاً از طریق شناخت لایه‌های مختلف تأثیرات فرهنگی امکان‌پذیر است. دزازی^۴ (۲۰۱۰) در این زمینه بیان می‌کند که معماری همانند لباس و سایر وسایل انسانی ابزاری است برای تطابق با محیط و آنچه این تطابق را ممکن می‌سازد، فرهنگ است (Mozafar, Hosseini, and Abdemojiri 2012). از همین رو است که راپاپورت بیان می‌کند که یک بنا می‌تواند نشانه یک باور بوده و نهاد و پدیده اساسی یک فرهنگ است. از نظر راپاپورت، عوامل متعددی بر شکل‌دهی خانه مؤثرند که از آن جمله می‌توان به ساختار خانواده، نظام اجتماعی، شیوه زندگی، اعتقادات مذهبی و روابط اجتماعی میان افراد اشاره کرد (Rapoport 1998). اولیور^۵ معتقد است که فرهنگ یک عامل اصلی در شکل‌گیری معماری است و در این خصوص بیان می‌کند: «معماری نهادی است که دارای عملکرد چندبعدی است؛ نه یک ساختار بدنی که تحت تأثیر جامعه، فرهنگ، عقاید مذهبی، اقتصاد و شرایط محیطی باشد. از آن‌جا که معماری یک عامل فرهنگی است، شکل و سازمان آن نیز تحت تأثیر فرهنگی بوده که معماری محصول آن است» (Mozafar, Hosseini, and Abdemojiri 2012). با توجه به دیدگاه پژوهشگران فرهنگ‌محور، فرهنگ عامل اصلی در شکل‌گیری فضای معماری بوده و عواملی مانند آب‌وهوا و اقلیم، سایت و محیط زیست از جمله عوامل مهم بعد از فرهنگ هستند.

معماری، ریشه در روح معماری سنتی ایران دارد و شامل ویژگی‌های محیطی و فرهنگ عمومی جامعه است (Hosseini and Ahmadzadeh 2018). معماری سنتی ایرانی، در کنار بهره‌گیری از شرایط زیست محیطی و اقلیمی، بر اساس اصول، مبانی و ارزش‌های فرهنگی شکل گرفته است؛ اصول و ارزش‌هایی که ریشه در اعتقادات و باورهای دینی و معنوی ایرانیان دارد؛ لذا می‌توان از این ارزش‌ها به‌عنوان مبانی و اساس یک معماری اصولی و پایدار یادکرد که در عین لایزال بودن همواره جلوه‌های کالبدی نو و متناسب با زمان و مکان در آن‌ها تجلی یافته و بروز نموده و اصول و مفاهیم نهفته در آن‌ها برای انسان‌ها ثابت و پایدار است (Zarghami, Khaki, and Sadat 2015).

۳-۱- خانه (مسکن)

«مسکن» اسم مکان بر وزن مفعول، به معنای جای آرامش و سکونت و معادل واژه فارسی «خانه» می‌باشد. در فرهنگ لغت دهخدا، واژه مسکن معادل سرا، منزل، مقر، خان، جایگاه و جایبش عنوان شده است. همچنین در تعریف مسکن آمده است: خانه - که در مفهوم شهرسازی، آن را مسکن می‌گویند - که در واقع همان سرپناه است (Yaran and Behro 2017). خانه منعکس‌کننده ارزش‌ها و باورهای فرهنگی و اجتماعی است. خانه، به‌عنوان مکانی توصیف می‌شود که می‌تواند انتظارات و نیازهای خانواده را برآورده کند (Ebrahimi, Soltanzadeh, and Kerama-ti 2017). خانه اولین مکانی که انسان در آن احساس تعلق را تجربه می‌کند و تنها مکانی است که تجربیات بشر در خلوت و تعاملات با فضا شکل می‌گیرد (Fath-baghali, Maghsoudi Tilaki, and Hedayati Marzbali 2021). کریمی (۱۳۹۳) بیان می‌کند که خانه را «خانه» می‌نماید، کیفیات و مفاهیم هستی‌شناسانه، پایدار و ماندگار در خانه است (Peyvastehgar, Heidari, and Eslami 2017).

ساخت خانه در معماری سنتی ایران، همواره در ارتباط مستقیم با سنت، اقلیم و دیدگاه‌های فرهنگی - اجتماعی بوده است، به‌طوری که خانه نشانی از انسان و خاستگاه سنت آن محسوب می‌شود. در واقع خانه‌های تاریخی در ایران، بخشی از صفحات زرین هویت مردمان این سرزمین هستند (Jamali and Khandani 2020). در معماری خانه‌های سنتی ایران اصولی همچون استفاده از مصالح بومی، محرمیت، انعطاف‌پذیری، خوانایی، درونگرایی، تناسب و تعادل، سلسله‌مراتب فضایی و احترام به حریم خصوصی خانواده از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (Mirzaei and Iuluei 2015).

۳-۲- فرهنگ و معماری

فرهنگ مجموعه‌ای مشترک و قابل قبول بین دانش‌ها و ارزش‌هایی است که از بینش خاصی پیروی می‌کنند

در دوره قاجار، احداث ساختمان‌های مسکونی از نظر اصول طراحی، تکنیک و اجرا به مرحله خاصی رسیده بود. طراحی خانه‌های مسکونی با تفکیک بیرونی و اندرونی و در برخی موارد با طراحی فضاهای «اندرونی در اندرونی» با لحاظ نمودن کلیه فضاهای بیرونی و اندرونی، بسیار اصولی، دل‌باز و زیبا بود (Zomorshidi 2011). طراحی فضای ورودی خانه به‌عنوان متصل‌کننده فضای عمومی گذر به حریم خصوصی بنا، در معرفی ویژگی‌های فرهنگی ساکنان خانه نقش مهمی دارد. همچنین، محل و چگونگی طراحی آستانه ورود به خانه، بیان‌کننده سلسله‌مراتب ارتباطی و استحفاظی اهل خانه با سایرین است. در واقع شیوه طراحی کالبد خانه، در پاسخ‌گویی به ویژگی‌های محیطی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی شکل گرفته است (Varmaghani, Soltanzadeh, and Tahae 2019). همچنین ساختمان‌های این دوره، با تأمین نیازها و خواسته‌های ذاتی و فطری ساکنین و بارعایت ویژگی‌های مذهبی و اخلاقی، اصول فنی و اجرایی و ضوابط حریمیت در همه فضاها، عموماً برای چندین خانواده که اعضای یک فامیل بزرگ بوده‌اند، ساخته می‌شد (Zomorshidi 2011).

۳-۴- معماری خانه‌های کرمانشاه

معماری دوره کهن کرمانشاه، از نظر اصول کلی مشابه معماری مناطق مرکزی ایران در همان دوره است. ساختار فضایی معماری خانه‌های کرمانشاه، در ابتدای دوره قاجار عموماً درون‌نگرا بوده و با ورود الگوهای معماری غربی از اواخر قاجار شیوه تلفیقی به‌خود گرفت که نمود آن بیش‌تر در ساختمان‌های دولتی و خانه‌های اعیان دیده می‌شود (Boroumand Sorkhabi 2009).

فضاهای تشکیل‌دهنده خانه‌های درون‌نگرا به دلایل متعدد فرهنگی، اقلیمی و عملکردی با نظم و محوریت مشخصی، اطراف حیاط‌های اندرونی و بیرونی استقرار می‌یافتند. ساختار کالبدی الگوی درون‌نگرا در خانه‌های تاریخی کرمانشاه شامل فضای ورودی (کوچه، جلوخان، درگاه و هشتی)، فضاهای اصلی (تالار، اتاق‌های اطراف اندرونی، ایوان سرپوشیده ستون‌دار و در برخی مواقع به شکل رواق)، فضاهای ارتباطی (حیاط‌های اندرونی و بیرونی، هشتی، دالان و راه‌پله)، فضاهای خدماتی (مطبخ، سرویس بهداشتی، حمام، انبارها، پستوها و اتاق خدمه) و زیرزمین می‌باشد. ساختار کالبدی الگوی درون‌نگرا- برون‌نگرا در خانه‌های قاجاری کرمانشاه شامل فضای ورودی (خیابان، درگاه و هال ورودی)، فضاهای اصلی (هال مرکزی، اتاق‌ها به‌صورت ردیفی و بالکن سرپوشیده ستون‌دار)، فضاهای ارتباطی (هال ورودی، راهرو، حیاط اندرونی و راه‌پله)، فضاهای خدماتی (مطبخ، سرویس بهداشتی، حمام، انبارها و اتاق خدمه) و زیرزمین که معمولاً در نمای ساختمان دیده می‌شود، می‌باشد (Boroumand Sorkhabi 2009).

۳-۳- معماری دوره قاجار و تأثیرپذیری از مدرنیزاسیون و معماری غربی

ارتباطاتی که بین ایران و اروپا از دوره صفویه آغاز شده بود، در دوره قاجاریه توسعه بیش‌تری یافت؛ زیرا از یک‌سو رفت‌وآمدها و روابط بین ایران و اروپا، ایرانیان را با پیشرفت‌های علمی و فرهنگی کشورهای اروپایی آشنا کرده بود و از سوی دیگر به دنبال شکست‌های متوالی ایران در مواجهه با کشورهای روس و انگلیس، شاهان قاجار به عقب‌ماندگی ایران باور کرده بودند. شروع این تغییرات هم‌زمان با رنسانس در اروپا و شروع ترقی علمی و تکنولوژی جامعه غرب بود. تحولات غرب و پیشرفت‌های حاصل از آن، بر کشورهای دیگر، از جمله ایران تأثیرگذار بود (Banimasoud 2015). در ادامه با وقوع تحولات گسترده در سطح جامعه، معماری ایران نیز دچار تحولات بسیاری گردید، به‌ویژه از زمان «ناصرالدین شاه» که به‌واسطه سفر شاه و درباریان به اروپا، دربار ایران شیفته‌ی فرهنگ غربی شد و خود شاه نیز به خاندان سلطنتی اروپا، سرگرمی‌ها و تفریحات آنان و همچنین معماری ساختمان‌های آن‌ها علاقه فراوانی پیدا کرد (Ghobadian 2014). در واقع معماری متجدد در ایران تقریباً از دوره «ناصرالدین شاه» شروع شد؛ زیرا دوره سلطنت پنجاه‌ساله او و آرامش تقریبی در این دوره، زمینه مساعدتری برای بروز عمران و آبادانی به وجود آورده بود (Sajadi, Roostami, and Roostami 2014).

معماری دوره قاجاریه را در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان به دو دوره تقسیم نمود؛ دوره اول از شروع سلطنت آغامحمدخان قاجار تا پایان پادشاهی محمدشاه - که سبک غالب معماری این دوره، بر مبنای سبک اصفهانی و به کمال رساندن آن بوده است- و دوره دوم از شروع پادشاهی ناصرالدین‌شاه تا پایان حکومت سلسله قاجار؛ که آغازگر سبکی در معماری شد که ترکیبی از معماری سنتی و معماری غربی است (Ghobadian 2014).

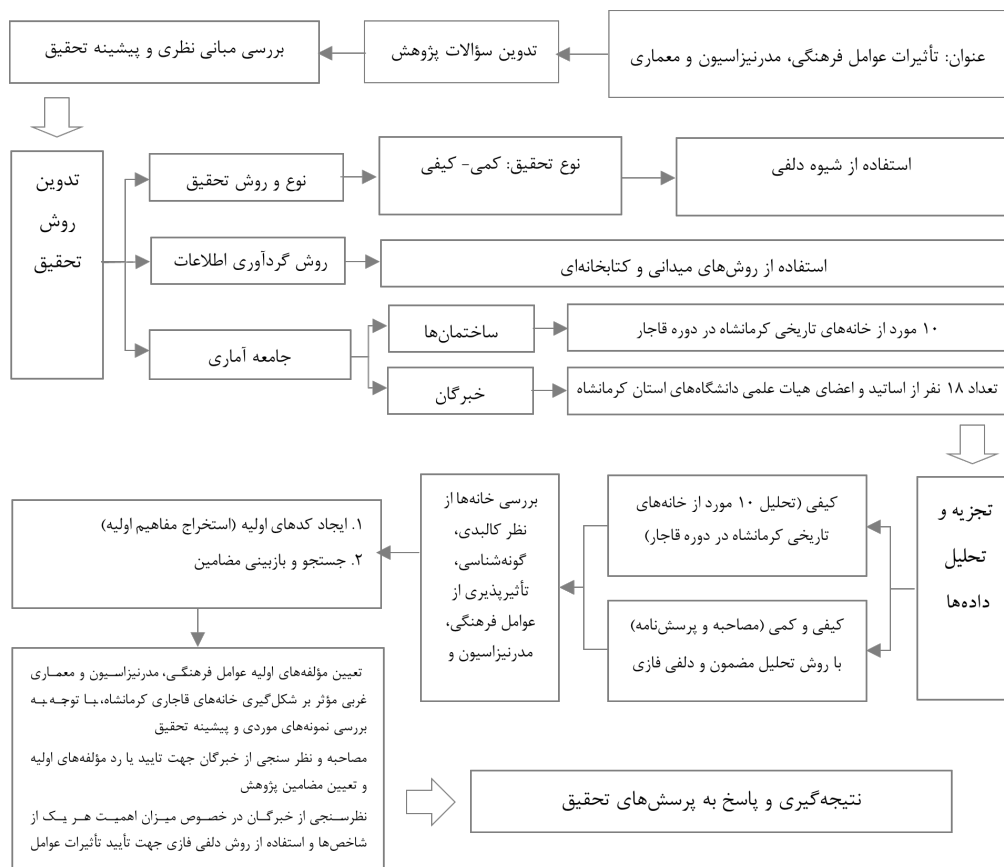
خانه‌های سنتی ایران در دوره‌های مختلف تقریباً اندام‌های اصلی خود را حفظ کرده‌اند ولی می‌توان گفت که از دوره قاجار با نفوذ چشمگیر تفکرات و رویکردها و گرایش‌های معماری غربی، تحولات اساسی در شکل، محل جانمایی، ساختار عملکردی و نمای خانه‌های سنتی در ایران پدید آمد (Hajjoo et al. 2019). خانه‌های دوره قاجار عموماً التقاطی از معماری ایرانی و اروپایی و شامل اصول و فضاهایی چون ایجاد پلکان دوطرفه در محور اصلی بنا، پلان‌های کشیده در امتداد بنا، ایوان با دو ستون متقارن در برابر آن، اتاق مرکزی و اتاق‌های کوچک واقع در اطراف آن به‌صورت ساده و مفصل، تنوع و سبکی و گشایش فضایی، ایجاد چشم‌انداز وسیع توسط پنجره‌ها، تبدیل سهدری به دودری و ورود نور مستقیم به داخل بنا، تعبیه حوض‌خانه، استفاده از سقف‌های شیب‌دار و بام شیروانی بودند (Sadeghi, Ekhlesi, and Kamelnia 2019).

۴. روش‌شناسی

نظری رسیدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در بخش ادبیات پژوهش، مطالعه کتابخانه‌ای و در بخش دوم به‌منظور تدوین و استخراج عوامل و معیارهای موردنظر، از مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته با خبرگان بهره‌برداری شد. به‌منظور تدقیق و نهایی نمودن شاخص‌های موجود، جهت طراحی مدل مفهومی ارائه شده و در راستای اجماع نقطه‌نظر خبرگان، از تکنیک تحلیل مضمون و روش دلفی فازی، استفاده شده است. لذا باتوجه به عوامل استخراج‌شده و معیارهای تعیین‌شده و با هدف تفکیک نهایی مؤلفه‌های الگوی طراحی‌شده، پرسش‌نامه‌هایی تهیه گردید و برای خبرگان ارسال شد. خبرگان موردنظر به امتیازدهی عوامل، نسبت به معیارها پرداخته و مؤلفه‌های مناسب و مرتبط را انتخاب نمودند. به‌طور کلی دو نوع پرسش‌نامه در این تحقیق استفاده شده که پرسش‌نامه اول در قالب اعتباریابی دلفی فازی جهت پالایش مؤلفه‌های مؤثر بر فضاهای مسکونی، پرسش‌نامه دوم جهت تعیین وزن مؤلفه‌ها و انتخاب نهایی مؤلفه‌های مهم‌تر به‌کار گرفته شده است. روند انجام پژوهش در شکل ۱ به صورت نمودار بیان شده است.

از آن‌جا که هدف این پژوهش شناخت و تحلیل تأثیرات عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی بر ساختار خانه‌های قاجاری کرمانشاه می‌باشد، پژوهش از نظر هدف، توسعه‌ای بوده و از منظر روش پژوهش، کمی - کیفی است. در این پژوهش ۱۰ مورد از خانه‌های قاجاری کرمانشاه، شامل خانه فیض‌مهدوی، خانه معین‌الکتاب، خانه خواجه باروخ، خانه صمدی، خانه صارم‌الدوله، خانه حکیم نصیر، خانه سعدوندی، خانه معتضالدوله، خانه گل‌عنبر، خانه سیدین، خانه سوری و خانه علایی مورد مطالعه قرار گرفته است. نمونه‌ها از میان خانه‌های ثبت‌شده در فهرست آثار ملی و با اولویت ارزش‌های معماری و هنری، انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفتند. جامعه آماری این پژوهش در بخش خبرگان شامل اساتید و اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌های معتبر، متخصصان و کارشناسان سازمان میراث‌فرهنگی است. برای انتخاب حجم جامعه آماری، در این شیوه مینا بر کفایت و اشباع نظری است تا جایی که مؤلفه‌های ذکرشده توسط خبرگان تکراری شود و به حد اشباع نظری رسیده باشد. جامعه آماری این پژوهش ۱۸ نفر هستند که محققین با مصاحبه نفر یازدهم به اشباع

شکل ۱: روند انجام پژوهش

مصاحبه استفاده شد. مصاحبه‌های جمع‌آوری شده ثبت و کدها و مقوله‌های مرتبط توسط محققین استخراج شد و در مرحله بعدی به مقوله‌بندی اطلاعات پرداخته شد.

۵-۱- تحلیل موارد مطالعاتی

در این پژوهش تعداد ۱۰ مورد از خانه‌های قاجاری کرمانشاه (از میان خانه‌های ثبت‌شده در فهرست آثار ملی و با اولویت ارزش‌های معماری و هنری) شامل خانه فیض‌مهدوی، خانه معین‌الکتاب، خانه خواجه باروخ، خانه صمدی، خانه صارم‌الدوله، خانه حکیم نصیر، خانه سعدوندی، خانه معتضدالدوله، خانه گل‌عنبر، خانه سیدین، خانه سوری و خانه علایی انتخاب و به‌صورت کیفی مورد تحلیل قرار می‌گیرند.

بررسی خانه‌های قاجاری کرمانشاه بیانگر آن است که این خانه‌ها در هماهنگی با شرایط محیطی و ویژگی‌های فرهنگی شکل گرفته‌اند و از عواملی چون آب‌وهوا و اقلیم، ویژگی‌های فرهنگی، معماری سنتی، مدرنیزاسیون و معماری غربی تأثیر پذیرفته‌اند (جدول ۱).

۵. تحلیل داده‌ها و یافته‌ها

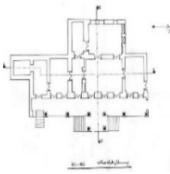
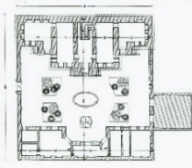

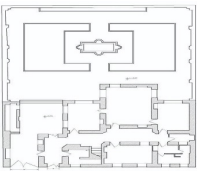
در این بخش ابتدا ۱۰ مورد از خانه‌های تاریخی کرمانشاه در دوره قاجار به‌صورت کیفی مورد تحلیل قرار می‌گیرند تا ویژگی‌های معماری و کالبدی آن‌ها، شیوه معماری و تأثیرپذیری آن‌ها از ویژگی‌های فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی مشخص گردد.

سپس با استفاده از اطلاعات به‌دست آمده از ادبیات و پیشینه تحقیق همچنین مطالعات کیفی انجام‌شده بر روی خانه‌های تاریخی مورد مطالعه، داده‌ها و شاخص‌های اولیه مشخص می‌شوند. برای تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از طریق روش کیفی و تکنیک مصاحبه، شاخص‌ها و ویژگی‌های مختلف شناسایی و از طریق تحلیل عاملی بررسی می‌شوند.

برای تحلیل داده‌های کیفی در این پژوهش، از روش تحلیل مضمون و از میان شیوه‌های گوناگون تحلیل مضمون، از روش شبکه مضامین (به‌منظور نمایش بهتر ارتباط و وابستگی مضامین) استفاده شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات بعد از مطالعات نظری در حوزه پژوهش، از روش

جدول ۱: معرفی و تحلیل خانه‌های مورد مطالعه از نظر تأثیرات ویژگی‌های مشترک، عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی

نام خانه	نوع پلان / تعداد طبقات	پلان همکف	ویژگی‌های مشترک	تأثیرات عوامل فرهنگی و معماری سنتی	تأثیرات مدرنیزاسیون و معماری غربی
خانه فیض‌مهدوی	درون‌گرا / دو طبقه و زیرزمین		آجرکاری تزئینی طاق نماها، گچ‌بری ایوان ستون‌دار حوض و باغچه	سلسله‌مراتب ورودی ایجاد محرمیت تفکیک اندرونی و بیرونی با استفاده از اختلاف سطح	سقف شیروانی سرستون‌های کرنتی بالکن پیش‌آمده
خانه معین‌الکتاب (مشععی)	درون‌گرا / دو طبقه و زیرزمین		طاق نماهای تزئینی معلی‌کاری در لچکی‌ها و پیشانی طاق نماها و درها حوض و باغچه	سلسله‌مراتب ورودی، ایجاد محرمیت تفکیک اندرونی و بیرونی	-
خانه خواجه باروخ (رنده‌کش)	درون‌گرا / دو طبقه		آجرکاری، کاشی‌کاری معلی استفاده از ارسی حوض و باغچه	سلسله‌مراتب ورودی درون‌گرایی اندرونی و بیرونی	استفاده از قوس‌های مازهدار قوس پاتوپا و قوس کمانی
خانه صمدی	درون‌گرا / دو طبقه		ایوان ستون‌دار تزیینات چوبی و آجری گچ‌بری حوض و باغچه	سلسله‌مراتب ورودی درون‌گرایی اندرونی و بیرونی	نقاشی دیواری پله مرکزی دوطرفه سنتوری و تزیینات غربی سرستون‌های کرنتی

نام خانه	نوع پلان / تعداد طبقات	پلان همکف	ویژگی‌های مشترک	تأثیرات عوامل فرهنگی و معماری سنتی	تأثیرات مدرنیزاسیون و معماری غربی
خانه حکیم نصیر	درونگرا / دو طبقه		ایوان ستون‌دار تزیینات معقلی آجرکاری حوض و باغچه	سلسله‌مراتب ورودی درونگرایی و محرمیت	-
خانه سعدوندی	درونگرا / دو طبقه و زیرزمین		اورسی گچ‌بری، کاشی‌کاری، آجرکاری تزیینی، تزیینات چوبی	سلسله‌مراتب ورودی درونگرایی و محرمیت	-
خانه گل‌عنبر	درونگرا - برونگرا / یک طبقه		ایوان ستون‌دار گچ‌بری رنگی، آجرکاری و کاشی‌کاری	مقرنس آجری	پله مرکزی دو طرفه بام شیروانی سرستون فرنگی و تزیینات غربی، باغچه‌های وسیع
خانه سیدین	درونگرا - برونگرا / دو طبقه و زیرزمین		گچ‌بری‌های زیبا قاب‌بندی پنجره‌ها حوض و باغچه	-	بام شیروانی راه‌پله ورودی دو طرفه سرستون‌های یونیک و شبه‌کرنتی
خانه جلیلی	درونگرا - برونگرا / دو طبقه		ایوان ستون‌دار آجرکاری تزیینی حوض و باغچه	تفکیک اندرونی و بیرونی ایجاد محرمیت	سقف شیروانی نمای اصلی با ویژگی برونگرایی
خانه علایی	درونگرا - برونگرا / دو طبقه و زیرزمین		آجرکاری و گچ‌بری حوض و باغچه	-	ایوان ستون‌دار و بالکن سقف شیروانی باغچه‌های وسیع برونگرایی

تزیینات گچ‌بری، معقلی و آجرکاری به تبعیت از معماری سنتی و فرهنگ بومی دیده می‌شود (جدول ۲).

در بسیاری از خانه‌های این دوره ویژگی‌هایی چون درونگرایی، محرمیت، طراحی سلسله‌مراتب ورودی،

جدول ۲: تأثیرپذیری معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه از ویژگی‌های فرهنگی و معماری سنتی

خانه	تصاویر	پلان	شاخص‌های عوامل فرهنگی و معماری سنتی
خانه سعدوندی	 		<p>طراحی سلسله‌مراتب ورودی (پیش‌طاق و هشتی) درونگرایی و رعایت حریمت ارسی و سهدری تزیینات گچ‌بری، معقلی و آجرکاری</p>
خانه صمدی	 		<p>طراحی سلسله‌مراتب ورودی (پیش‌طاق، هشتی و دالان) درونگرایی و رعایت حریمت تفکیک فضای خصوصی و مهمان (اندرونی و بیرونی) آجرکاری</p>
خانه معین‌الکتاب	 		<p>طراحی سلسله‌مراتب ورودی (پیش‌طاق، هشتی و دالان) درونگرایی و رعایت حریمت تفکیک فضای خصوصی و مهمان (اندرونی و بیرونی) تزیینات گچ‌بری، معقلی و آجرکاری</p>
خانه رنده‌کش (خواجه باروخ)	 		<p>طراحی سلسله‌مراتب ورودی (پیش‌طاق، هشتی و دالان) درونگرایی و رعایت حریمت تفکیک فضای خصوصی و مهمان (اندرونی و بیرونی) تزیینات گچ‌بری، معقلی و آجرکاری</p>

شاخص‌های عوامل فرهنگی و معماری سنتی	پلان	تصاویر	خانه
طراحی سلسله‌مراتب ورودی (پیش‌طاق، هشتی و دالان) درونگرایی و رعایت محرمیت تفکیک فضای خصوصی و مهمان (اندرونی و بیرونی) تزیینات گچ‌بری، معقلی و آجرکاری		 	خانه حکیم نصیر

و سرستون‌های فرنگی، پیشانی شاخص بنا به تقلید از غرب و غیره دیده می‌شود که برگرفته از معماری غربی بوده و با ساختار معماری سنتی ایرانی ادغام شده است (جدول ۳).

در برخی دیگر از خانه‌ها که عمدتاً مربوط به اواخر دوره قاجار هستند، ویژگی‌ها و عناصری نظیر: فرنگی‌سازی، نقاشی‌ها و تزیینات غربی، برونگرایی، خط آسمان شکسته، سنتوری، سقف شیروانی، پله‌های ورودی دوطرفه، ستون

جدول ۳: تأثیرپذیری معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه از مدرنیزاسیون و معماری غربی

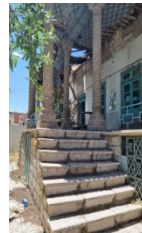
شاخص‌های مدرنیزاسیون و معماری غربی	تصاویر	خانه
ایوان ستون‌دار (ویژگی مشترک) سقف شیروانی سرستون‌های ایونی تزیینات غربی پله‌های ورودی دوطرفه	 	خانه سیدین
ایوان ستون‌دار (ویژگی مشترک) سقف شیروانی سرستون‌های کرنتی بالکن پیش‌آمده	 	خانه فیض مهدوی
ایوان ستون‌دار (ویژگی مشترک) سقف شیروانی نمای اصلی با ویژگی برونگرایی باغچه‌های وسیع	 	خانه علایی

خانه

تصاویر

شاخص‌های مدرنیزاسیون و معماری غربی

ایوان ستون‌دار (ویژگی مشترک)
سقف شیروانی
پله‌های ورودی دوطرفه
برونگرایی
تزیینات غربی
باغچه‌های وسیع

خانه گل‌عنبر

ایوان ستون‌دار (مشترک)
سقف شیروانی
نمای اصلی با ویژگی برونگرایی

خانه جلیلی

ابتدا شاخص‌ها و نکات کلیدی استخراج‌شده با بررسی دقیق تحلیل، یکسان‌سازی (حذف مؤلفه‌های مشترک، انتخاب واژگان صحیح‌تر) و فهرست شدند. در این بخش بیش از ۷۶ گویه اولیه به دست آمد. در این مرحله از پژوهش، ارتباط مضامین اصلی با سایر مضامین مشخص شد، مؤلفه‌های اصلی و فرعی با یکدیگر مرتبط شدند تا مفاهیم نظری به‌منظور شناسایی مؤلفه‌های نهایی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری ساختار معماری خانه‌های قاجاری با تأکید بر عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی جمع‌آوری گردد. در نهایت مفاهیم و مضامین به‌دست آمده در مراحل قبلی تدقیق و یکپارچه شد و از آن‌ها به‌منظور ارائه شبکه مضامین استفاده گردید.

پس از شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر مدل، پرسش‌نامه‌ای جهت تهیه نظرات خبرگان تهیه گردید و از خبرگان خواسته شد تا نسبت به میزان موافقت خود با مؤلفه‌های مؤثر (بر اساس مقوله‌ها) به‌صورت طیف فازی یک تا سه، امتیاز بدهند و در صورت لزوم به فهرست ارائه‌شده مواردی را اضافه نموده و در صورت مخالفت با معیارهای ارزیابی توضیحات خود را اعلام نمایند. ضمناً در این مرحله امتیاز ۳ به‌عنوان معیار مبنا در نظر گرفته شده و مؤلفه‌های با امتیاز زیر عدد سه رد شده‌اند. در نهایت ۱۵ فاکتور نهایی در سه مقوله استخراج گردید (جدول ۴).

این پژوهش برای دستیابی به اهداف خود، در این بخش به شناخت ویژگی‌های مشترک خانه‌های قاجاری کرمانشاه پرداخته و تأثیرات ویژگی‌های فرهنگی و سبک زندگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی را بر معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه بررسی نموده است. همان‌گونه که در بررسی نمونه‌ها دیده می‌شود در بسیاری از خانه‌های این دوره ویژگی‌هایی چون درونگرایی، محرمیت، طراحی سلسله‌مراتب ورودی، تزیینات گچ‌بری، معقلی و آجرکاری به تبعیت از مذهب و فرهنگ بومی دیده می‌شود و در برخی دیگر از خانه‌ها که مربوط به اواخر دوره قاجار هستند، ویژگی‌ها و عناصری نظیر: فرنگی‌سازی، نقاشی‌ها و تزیینات غربی، برونگرایی، سقف شیروانی، پله‌های ورودی دوطرفه، ستون و سرستون‌های فرنگی، پیشانی شاخص بنا به تقلید از غرب دیده می‌شود.

۵-۲- شناسایی مؤلفه‌های نهایی عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی مؤثر بر شکل‌گیری خانه‌های کرمانشاه

در این بخش از پژوهش، مفاهیم و شاخص‌های مهم به‌دست آمده از پیشینه پژوهش، فرآیند تحقیق و مصاحبه‌های خبرگان در خصوص مؤلفه‌های نهایی عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی مؤثر بر شکل‌گیری خانه‌های قاجاری کرمانشاه، فهرست شدند.

جدول ۴: مؤلفه‌های نهایی عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی مؤثر بر شکل‌گیری خانه‌های کرمانشاه

ردیف	مضمون فراگیر	مؤلفه‌ها (مضامین سازمان‌دهنده)
۱	ویژگی‌های مشتری	مجموعه ورودی (پیش طاق، دالان، هشتی و درگاه)
۲		حیاط (اندرونی، بیرونی، خلوت) و باغچه و حوض آب و ایوان و تالار
۳		پنجره ارسی و حوض‌خانه و جام‌خانه
۴		نمای خشتی یا آجری با دیوارهای بلند و ساده بدون روزنه
۵		گچ‌بری، آجرکاری تزیینی، کاشی‌کاری، و تزیینات چوبی
۶		بهره‌گیری از پلان‌های منتظم (مربع و مربع-مستطیل)
۷		مرتفع‌تر بودن پیش ورودی و فضاهای عمومی نسبت به فضاهای خصوصی
۸	مدرنیزاسیون و معماری غربی	پیروی از خانه‌های سبک فرنگی (برونگرا و راه‌پله‌محور)
۹		محوطه‌سازی انگلیسی و فرانسوی (استفاده از چمن‌کاری وسیع)
۱۰		بام شیب‌دار فلزی
۱۱		پیشانی شاخص بنا به تقلید از غرب، استفاده از ستون و سرستون‌های فرنگی، کاشی خشتی و هفت رنگ، و آجرکاری تزیینی
۱۲		منسوخ‌شدن زیگزاگ (جناقلی) (استفاده از قوس‌های نیم‌دایره در سر در، ایوان و طاقچه)
۱۳	عوامل فرهنگی	بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی
۱۴		سبک فرنگی‌سازی
۱۵		حضور اسباب و وسایل زندگی غربی

۵-۳- شناسایی و پایش نهایی مؤلفه‌های الگو

درخواست شد تا نظر خود را درباره میزان اهمیت ابعاد و معیارهای مؤثر بر موضوع، از «بسیار کم = ۱» تا «بسیار زیاد = ۵» اعلام نمایند. آمار نظرات خبرگان در دور اول، به تفکیک تعداد رأی برای هر کدام از ابعاد و معیارها، در جدول زیر نشان داده شده است (جدول ۵).

پس از شناسایی مؤلفه‌های نهایی در این مرحله، در قالب پرسش‌نامه لیستی از ۱۵ مؤلفه تأییدشده‌ی معیارهای فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی مؤثر بر شکل‌گیری خانه‌های کرمانشاه در دوره قاجار ارائه گردید و از خبرگان

جدول ۵: امتیازدهی به معیارها توسط خبرگان

ردیف	مضمون فراگیر	مؤلفه‌ها	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد
۱	ویژگی‌های مشتری	مجموعه ورودی (پیش طاق، دالان، هشتی و درگاه)	۲	۲	۲	۱	۱
۲		حیاط (اندرونی، بیرونی، خلوت) و باغچه و حوض آب و ایوان و تالار	۰	۰	۳	۳	۲
۳		پنجره ارسی و حوض‌خانه و جام‌خانه	۱	۲	۲	۳	۰
۴		نمای خشتی یا آجری با دیوارهای بلند و ساده بدون روزنه	۰	۰	۳	۳	۲
۵		گچ‌بری، آجرکاری تزیینی، کاشی‌کاری، تزیینات چوبی	۰	۰	۱	۴	۲
۶		بهره‌گیری از پلان‌های منتظم (مربع و مربع-مستطیل)	۰	۰	۳	۳	۲
۷		مرتفع‌تر بودن پیش ورودی و فضاهای عمومی نسبت به فضاهای خصوصی	۱	۱	۰	۴	۲

ردیف	مضمون فراگیر	مؤلفه‌ها	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد
۸	مدرنیزاسیون و معماری غربی	پیروی از خانه‌های سبک فرنگی (برونگرا و راه‌پله‌محور)	۱	۳	۲	۲	۰
۹		محوه‌سازی انگلیسی و فرانسوی (استفاده از چمن کاری وسیع)	۰	۳	۵	۰	۰
۱۰		بام شیب‌دار فلزی	۰	۱	۲	۳	۲
۱۱		پیشانی شاخص بنا به تقلید از غرب، استفاده از ستون و سرستون‌های فرنگی، کاشی خشتی و هفت رنگ، آجرکاری تزئینی	۰	۰	۴	۱	۳
۱۲		منسوخ‌شدن زیگزاگ (جناقی) (استفاده از قوس‌های نیم‌دایره در سر در، ایوان و طاقچه)	۱	۰	۳	۲	۲
۱۳	عوامل فرهنگی	بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی	۰	۰	۳	۳	۲
۱۴		سبک فرنگی‌سازی	۱	۲	۲	۳	۰
۱۵		حضور اسباب و وسایل زندگی غربی	۱	۱	۰	۴	۲

۵-۴- فازی‌سازی پاسخ‌ها

زیاد، زیاد، متوسط، کم، و خیلی کم) سطوحی را مشخص کرده بودند، مقادیر عددی آن‌ها در قالب اعداد فازی، به صورت اعداد فازی مثلثی تعریف شده است (جدول ۶).

پس از جمع‌آوری پاسخ‌های خبرگان که در هر یک از شاخص‌ها و معیارها بر مبنای متغیرهای زبانی (خیلی

جدول ۶: اعداد فازی معادل عبارات کلامی

متغیر کلامی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم
اعداد فازی	(۱۰ و ۷ و ۵)	(۷ و ۷ و ۵ و ۳)	(۷ و ۵ و ۳ و ۲)	(۵ و ۲ و ۰)	(۵ و ۲ و ۰ و ۰)

در ادامه پس از تبدیل پاسخ زبانی خبرگان به اعداد فازی، میانگین فازی هر پرسش، طبق فرمول‌های مرتبط محاسبه گردیده است. سپس با استفاده از محاسبه میانگین، عدد

دیفازی مربوط به هر یک از شاخص‌ها و معیارها از داده‌های پرسش‌نامه خبرگان محاسبه گردید (جدول ۷).

جدول ۷: میانگین‌گیری امتیازات فازی

ردیف	مضمون فراگیر	مؤلفه‌ها	امتیازات فازی	میانگین
۱	ویژگی‌های مشترک	مجموعه ورودی (پیش طاق، دالان، هشتی و درگاه)	۸.۸	۶.۲
۲		حیاط (اندرونی، بیرونی، خلوت) و باغچه و حوض آب و ایوان و تالار	۷.۷	۶.۹
۳		پنجره ارسی و حوض‌خانه و جام‌خانه	۸.۴	۶.۷
۴		نمای خشتی یا آجری با دیوارهای بلند و ساده بدون روزنه	۶.۸	۴.۵
۵		گچ‌بری، آجرکاری تزئینی، کاشی‌کاری، تزئینات چوبی	۵.۹	۷
۶		بهره‌گیری از پلان‌های منتظم (مربع و مربع- مستطیل)	۸.۴	۶.۲
۷		مرتفع‌تر بودن پیش ورودی و فضاهای عمومی نسبت به فضاهای خصوصی	۷.۸	۵.۸

ردیف	مضمون فراگیر	مؤلفه‌ها	امتیازات فازی	میانگین
۸	مدرنیزاسیون و معماری غربی	پیروی از خانه‌های سبک فرنگی (برونگرا و راه‌پله‌محور)	۹.۵	۸.۷
۹		محوطه‌سازی انگلیسی و فرانسوی (استفاده از چمن کاری وسیع)	۵.۶	۱۰
۱۰		بام شیب‌دار فلزی	۵.۲	۵
۱۱		پیشانی شاخص بنا به تقلید از غرب، استفاده از ستون و سرستون‌های فرنگی، کاشی خشتی و هفت رنگ، آجرکاری تزئینی	۶.۱	۷
۱۲	عوامل فرهنگی	منسوخ‌شدن زیگزاگ (جناقلی) (استفاده از قوس‌های نیم‌دایره در سر در، ایوان و طاقچه)	۴.۵	۶.۱
۱۳		بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی	۸.۴	۶.۷
۱۵		حضور اسباب و وسایل زندگی غربی	۶.۳	۷.۲
			۵.۱	۴.۱
			۵.۴	۶.۳

۵-۵- تأیید چارچوب ارزیابی پیشنهادی

باتوجه به این‌که در روش فازی باید عدد آستانه‌ای برای رد یا قبول مؤلفه‌های مورد ارزیابی تعیین شود، در این پژوهش با نظر خبرگان، عدد ۳ به‌عنوان آستانه، تعیین گردید که خوشبختانه هیچ‌کدام از مضامین حذف نشد و در تمامی مؤلفه‌ها از نظر خبرگان امتیاز لازم به‌دست آمد.

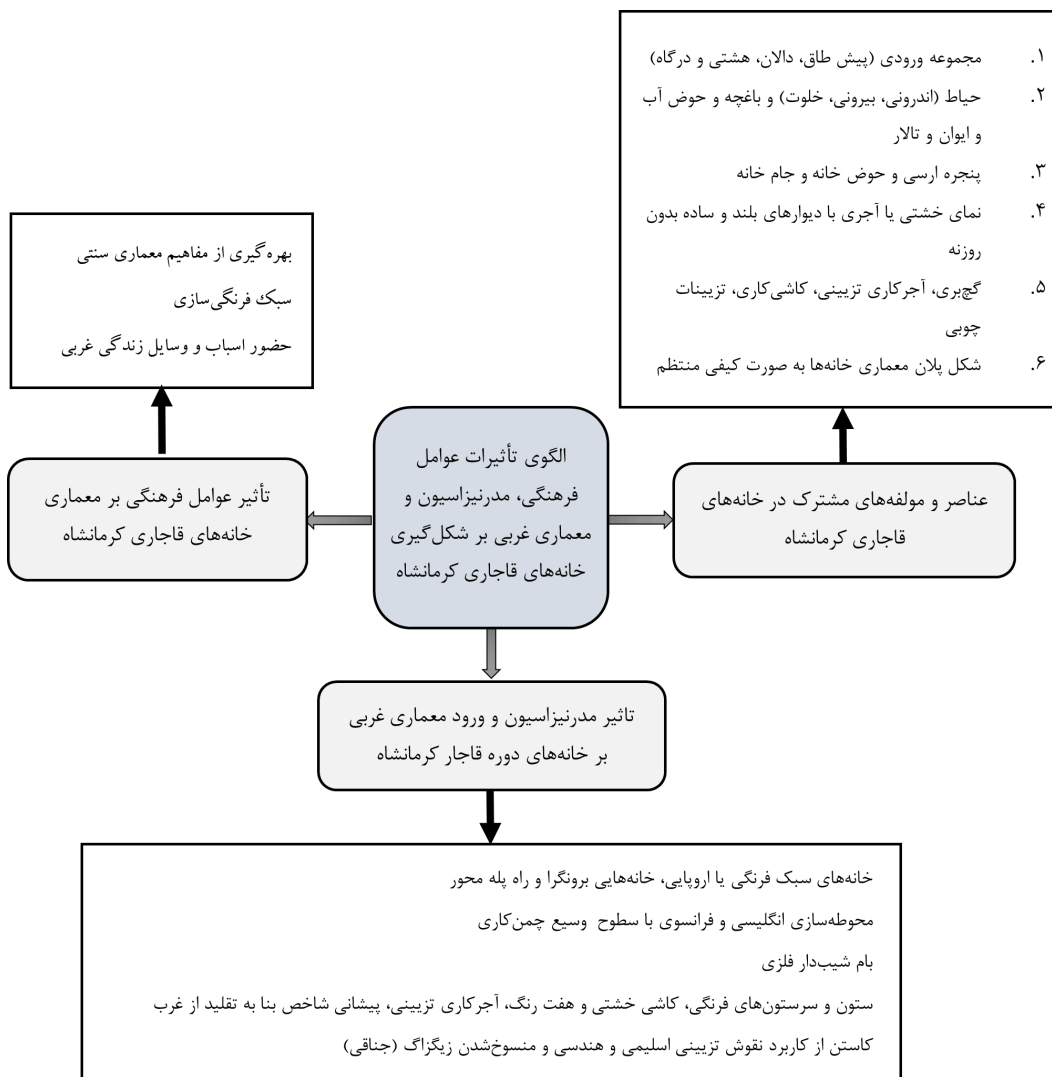
۵-۶- استخراج الگوی نهایی از مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر

به‌منظور استخراج الگوی نهایی شبکه مضامین پژوهش (مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر) پس از پیمایش میدانی، مطالعه ادبیات پژوهش و پیاده‌سازی مصاحبه‌ها، مؤلفه‌ها و فاکتورهای مهم مشخص شدند. در ادامه پس از پایش مؤلفه‌ها، مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر از آن‌ها استخراج شدند. شبکه مضامین این پژوهش شامل ۱۵

مؤلفه (مضمون سازمان‌دهنده) است که در قالب سه مضمون فراگیر اصلی (ویژگی‌های مشترک، مدرنیزاسیون و معماری غربی، و عوامل فرهنگی) مرتب شده‌اند. همان‌طور که در شکل زیر دیده می‌شود در ترسیم شبکه مضامین به مضامین فراگیر و مضامین سازمان‌دهنده اکتفا شده است که ذیل مضامین فراگیر مرتب شده‌اند (شکل ۲).

پس از استخراج مدل مفهومی و شبکه مضامین پژوهش و مشخص‌شدن ۱۵ مضمون سازمان‌دهنده که به تأثیر از ویژگی‌های مشترک معماری، عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی در خانه‌های قاجاری کرمانشاه بازتاب داشته‌اند، در ادامه به تفکیک نمود هر یک از این مضامین در خانه‌های مورد بررسی مشخص گردیده و در قالب جدول ۸ آمده است.

شکل ۲: شبکه مضامین پژوهش

جدول ۸: نمود تأثیرات مؤلفه‌های ۱۵ گانه شبکه مضامین پژوهش (ویژگی‌های مشترک، عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی) در خانه‌های قاجاری کرمانشاه

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	خانه فیض‌مهدوی	خانه معین‌الکتاب	خانه خواجه باوچ	خانه صمدی	خانه حکیم نصیر	خانه سعدوندی	خانه گل‌عنبر	خانه سپیدین	خانه جلیلی	خانه علایی
عناصر و مولفه‌های مشترک در معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه	مجموعه ورودی (پیش طاق، دالان، هشتی و درگاه)	*	*	*	*	*	*	-	-	*	-
	حیاط (اندرونی، بیرونی، خلوت) و باغچه و حوض آب و ایوان و تالار	*	*	*	*	*	*	-	-	*	-
	پنجره ارسی و حوض خانه و جام خانه	*	*	-	*	*	*	-	-	-	-
	نمای خشتی یا آجری با دیوارهای بلند و ساده بدون روزنه	*	*	*	-	*	*	*	-	-	-

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	خانه فیض مهدوی	خانه معین الکتاب	خانه خواجه باروخ	خانه صمدی	خانه حکیم نصیر	خانه سعدوندی	خانه گل عبیر	خانه سیدین	خانه جلیلی	خانه علایی
عناصر و مولفه‌های مشترک در معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه	گچ‌بری، آجرکاری تزیینی، کاشی‌کاری، تزیینات چوبی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	بهره‌گیری از پلان‌های منظم (مربع و مربع - مستطیل)	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	مرتفع‌تر بودن پیش ورودی و فضاهای عمومی نسبت به فضاهای خصوصی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
تاثیر مدرنیزاسیون و ورود معماری غربی	پیروی از خانه‌های سبک فرنگی (برونگرا و راه‌پله‌محور)	-	-	-	*	-	-	*	*	*	*
	محوه‌سازی انگلیسی و فرانسوی (استفاده از چمن‌کاری وسیع)	-	-	-	*	-	-	*	*	*	*
	بام شیب‌دار فلزی	*	-	-	*	-	-	*	*	*	*
	پیشانی شاخص بنا به تقلید از غرب، استفاده از ستون و سرستون‌های فرنگی، کاشی خشتی و هفت رنگ، آجرکاری تزیینی	*	-	-	*	-	-	*	*	*	*
	کاستن از کاربرد نقوش تزیینی اسلیمی و هندسی و منسوخ‌شدن زیگزاگ (جناقی)	*	-	-	*	-	-	*	*	*	*
تاثیر عوامل فرهنگی	بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
	سبک فرنگی‌سازی	*	-	-	*	-	-	*	*	*	*
	حضور اسباب و وسایل زندگی غربی	*	-	-	*	-	-	*	*	*	*

۶. نتیجه‌گیری

خانه‌های سنتی ایران دارای الگوهای پایدار بوده‌اند، به‌گونه‌ای که فضاها اطراف حیاط سازمان‌دهی می‌شد و در آن‌ها سلسله‌مراتب دسترسی و فضاهای باز، نیمه‌باز و بسته هر یک تعریف خاص خود را داشته است. فلسفه تمام این چیدمان‌های فضایی در جهت آسایش هر چه بیشتر ساکنان اهل خانه بوده است. در این راستا ورود به‌صورت غیرمستقیم صورت می‌گرفته و در قسمت ورود، قسمت‌های خصوصی و عمومی خانه از یکدیگر جدا بوده است و همواره سعی شده در فضای داخلی خانه، از فضای سبز، طبیعت و شفافیت آب با تعبیه باغچه و طراحی حوض‌های متنوع بهره کافی را ببرند و تمام مایحتاج اهل خانه از نظر روانی و فیزیکی در درون خانه تأمین می‌شد.

در اکثر مواقع با ایجاد حیاط مرکزی به‌عنوان اندرونی و همچنین حیاط‌های کوچک (نارنجستانی) برای نورگیری و حیاط بیرونی که مختص به مردان بوده است سعی داشته‌اند حریم خصوصی خانه را هرچه بیش‌تر حفظ نمایند و حتی در بعضی مواقع ورودی‌های مجزا برای زنان و مردان در نظر می‌گرفتند.

در این تحقیق نقش عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی در ساختار خانه‌های تاریخی شهر کرمانشاه در دوره قاجار مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس نتایج بخش کیفی و کمی، مشخص شد که هر سه مقوله عوامل مشترک معماری، ویژگی‌های فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی در شکل‌گیری معماری خانه‌های قاجاری مؤثر بوده و هر کدام از این عوامل از طریق عناصر و

(استفاده از چمن‌کاری وسیع)، بام شیب‌دار فلزی، پیشانی شاخص بنا به تقلید از غرب، استفاده از ستون و سرستون‌های فرنگی، کاشی خشتی و هفت‌رنگ، آجرکاری تزئینی، و کاستن از کاربرد نقوش تزئینی اسلیمی و هندسی و منسوخ‌شدن زیگزاگ (جناقلی) شناسایی شد.

در این دوره معماری دچار گسستی بی‌سابقه می‌شود که با عناصری ناآشنا و ناهمگون در آن مواجه است. در این دوره است که شیوه جدیدی در معماری ایران شکل گرفت که معماران را بر آن داشت تا شیوه معماری ایران را با ویژگی‌ها و عناصری از معماری غرب ترکیب نمایند. همچنین اقدامات تجدیدطلبان در جهت همخوان‌نمودن فرهنگ غربی و ایرانی باعث شد ساختمان‌های دوره قاجار در کنار سنت‌های ایرانی با بهره‌گیری از عناصر وارداتی غرب طراحی شوند. در ادامه به دنبال تغییرات و نوآوری‌ها حاصل از نوگرایی‌های فرهنگی-اجتماعی، معماران و طراحان محلی نیز تاحدودی این شیوه تازه را پذیرفتند و در کارهای خود منظور کردند. باتوجه به این که این دوران نمودی از چالش سنت و نوگرایی در معماری است؛ از نقوش سرستون‌ها یا نقوش بالای سر در ورودی‌ها گرفته تا عناصری همچون سنتوری، بام شیروانی، فرم پنجره‌ها و حتی اقتباس حجمی از فرم بناهای غربی، تنها گوشه‌ای از تأثیرات مدرنیزاسیون و معماری غربی بر معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه را نشان می‌دهد.

سؤال سوم: عوامل فرهنگی چه تأثیراتی بر شکل‌گیری معماری خانه‌های کرمانشاه در دوره قاجار داشته است؟
از این منظر نیز مقوله‌های بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی، سبک فرنگی‌سازی و حضور اسباب و وسایل زندگی غربی شناسایی شد.

تأثیرپذیری ساخت‌وساز از فرهنگ غربی برای اولین بار از زمان قاجار و بعد از انقلاب مشروطه شروع شد. در آن زمان پادشاهان قاجار با وارد کردن برخی از این فرهنگ‌ها به نحوه ساخت خانه‌ها، اولین قدم را در این مسیر برداشتند. سبک‌های بین‌المللی ساختمان‌سازی فارغ از عدم انطباق برخی از مشخصات آن‌ها با شرایط آب‌وهوایی محلی و بومی و حتی شاخص‌های فرهنگی در هر نقطه‌ای از جهان وارد شده و تأثیر خود را گذاشته‌اند. اما تأثیرات نشئت‌گرفته از فرهنگ غربی در معماری خانه‌های قاجار موارد مختلفی را شامل می‌شود که برخی از آن‌ها هنوز هم خیلی در میان جامعه ایرانی جا نیفتاده‌اند. بارزترین تأثیر فرهنگ غربی در خانه‌های قاجاری کرمانشاه مربوط به شیوه ساخت و تغییر مبلمان خانه‌ها است.

۶-۲- پیشنهادهای تحقیق

باتوجه به نتایج حاصل‌شده چند پیشنهاد ارائه می‌شود. پیشنهاد می‌شود که ۱- در طراحی خانه‌های جدید مفاهیم و اصولی نظیر رعایت سلسله‌مراتب ورودی، حفظ حریمیت و جدایی فضاهای خصوصی و عمومی و ایجاد

مؤلفه‌های مختلفی در معماری دوره قاجاریه و خانه‌های این دوره نمود داشته‌اند.

در این زمینه بررسی‌های دقیق‌تر نشان می‌دهد که ویژگی‌های فرهنگی بر شکل‌گیری ساختار معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه تأثیرگذار بوده است. از این منظر نیز مقوله‌های بهره‌گیری از مفاهیم معماری سنتی، سبک فرنگی‌سازی و حضور اسباب و وسایل زندگی غربی شناسایی شد. در این دوران علی‌رغم نفوذ و تأثیرات فرهنگ و معماری غربی، کماکان نمود فرهنگ بومی و معماری ایرانی در ساختار خانه‌ها مشهود است. خانه‌های افراد عادی جامعه کماکان با همان شیوه و اصول معماری سنتی ساخته می‌شده است و تأثیرپذیری از فرهنگ معماری غربی صرفاً در کاخ‌ها و خانه‌های اعیانی مشاهده می‌شود. این تأثیرات بیش‌تر در زمینه شیوه ساخت، مبلمان و تزئینات بوده، درحالی که ساختار و چیدمان فضایی خانه‌ها کماکان متأثر از فرهنگ بومی و معماری سنتی بوده و ویژگی‌هایی چون استفاده از مصالح بومی، حیاط‌های مرکزی، سلسله‌مراتب ورودی، حفظ حریمیت و تفکیک فضاهای خصوصی و عمومی در اکثر این خانه‌ها دیده می‌شود. بازتاب تأثیرات معماری غربی و مدرنیزاسیون نیز در ساختار معماری خانه‌های قاجاری کرمانشاه مشهود است. در این زمینه مقوله‌های خانه‌های سبک فرنگی یا اروپایی، خانه‌هایی برون‌گرا و راه‌پله محور، محوطه‌سازی انگلیسی و فرانسوی (استفاده از چمن‌کاری وسیع)، بام شیب‌دار فلزی، پیشانی شاخص بنا به تقلید از غرب، استفاده از ستون و سرستون‌های فرنگی، آجرکاری تزئینی و کاستن از کاربرد نقوش تزئینی اسلیمی و هندسی و منسوخ‌شدن زیگزاگ (جناقلی) شناسایی شد.

۶-۱- پاسخ به سؤالات

سؤال اول: چه ویژگی‌های مشترکی در معماری خانه‌های قاجاری شهر کرمانشاه مشهود است؟

در این زمینه هفت ویژگی به‌عنوان مهم‌ترین ویژگی‌های مشترک شناخته می‌شوند که در بیش‌تر خانه‌های کرمانشاه در دوره قاجار به کار رفته و تأثیرگذاری قابل توجه‌ای در معماری خانه‌های این دوره داشته‌اند. این ویژگی‌ها شامل مجموعه ورودی (پیش‌طاق، دالان، هشتی و درگاه)، حیاط (اندرونی، بیرونی و خلوت) و باغچه و حوض آب و ایوان و تالار، ارسی، حوض‌خانه و جام‌خانه، نماهای خشتی یا آجری، انواع نازک‌کاری و گچ‌بری‌ها، پلان‌های مربع‌مستطیل و تفکیک فضاهای عمومی و خصوصی مختلف بود.

سؤال دوم: مدرنیزاسیون و ورود معماری غربی در دوره قاجار چه اثراتی بر معماری خانه‌های کرمانشاه گذاشته است؟

در این زمینه، مقوله‌های خانه‌های برون‌گرا و راه‌پله محور، خانه‌های سبک فرنگی، محوطه‌سازی انگلیسی و فرانسوی

موضوعات زیر جهت پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌گردد:

۱. مقایسه تطبیقی معماری بناهای مسکونی، صنعتی و اداری در دوره قاجاریه از منظر عوامل تأییدشده در این پژوهش
۲. بررسی خانه‌های دوره قاجاریه در شهر کرمانشاه از لحاظ فرم، گونه‌شناسی و ویژگی‌های معماری
۳. بررسی و مقایسه تطبیقی تغییرات سبک زندگی و تأثیرات آن بر کالبد معماری خانه‌های قاجاری
۴. ارزیابی عناصر رنگ، هندسه، اشکال و تزیینات خانه‌های دوره قاجاریه قبل و بعد از مدرنیزاسیون و ورود معماری غربی.

فضاهای باز، نیمه‌باز در ارتباط با فضاهای بسته مدنظر قرار گیرد؛ ۲- با ایجاد فضاهای سبز در حیاط خلوت‌ها و یا تعبیه باغ‌های روی بام در خانه‌های امروزی، سنت حیاط مرکزی پایدار بماند؛ ۳- فرهنگ و سنت‌های بومی در فرم و محتوای معماری کاربری‌های مسکونی لحاظ شود؛ ۴- از ورود سبک‌ها و عناصر معماری غربی که با معماری بومی ناسازگار است، جلوگیری شود؛ و ۵- پیشنهاد می‌شود در بافت تاریخی شهر کرمانشاه، با تدوین ضوابط و مقررات، توجه به فرهنگ و معماری بومی در قوانین شهرسازی الزامی شود. به‌منظور توسعه نتایج و کامل‌تر شدن این تحقیق،

تشکر و قدردانی

این مقاله هیچ حامی مالی و معنوی نداشته است.

تعارض منافع

این مقاله فاقد هرگونه تعارض منافی است.

تأییدیه اخلاقی

نویسندگان متعهد می‌شوند که کلیه اصول اخلاقی انتشار اثر علمی را براساس اصول اخلاقی COPE رعایت کرده‌اند و در صورت احراز هر یک از موارد تخطی از اصول اخلاقی، حتی پس از انتشار مقاله، حق حذف مقاله و پیگیری مورد را به مجله می‌دهند.

درصد مشارکت

نویسندگان اعلام می‌دارند به‌طور مستقیم در مراحل انجام پژوهش و نگارش مقاله مشارکت فعال داشته‌اند.

پی‌نوشت

1. Rapoport
2. Macionis
3. Baydar
4. Dezuari
5. Oliver

فهرست منابع

- Arjmand, Mahmoud, and Somayeh Khani. 2012. "The role of privacy in the architecture of Iranian house". *Journal of Studies on Iranian Islamic City* 2(7): 27-38. <https://www.sid.ir/paper/177360/fa>. [in Persian]
- Armaghan, Maryam, Hossein Soltanzadeh, and Homa Irani Behbahani. 2013. "Architecture and Culture in Tehran's Noble Houses during the Qajar Period". *Iranian Journal of Anthropological Research* 3(1): 29-50. <https://doi.org/10.22059/ijar.2013.50672>. [in Persian]
- Ashfina, T. 2014. "Redefining Cultural Identity Through Architecture". *Journal of Scientific & Engineering Research* 5(7): 159-164. <https://www.ijser.org/researchpaper/Redefining-Cultural-Identity-Through-Architecture.pdf>
- Ashrafganjouei, Mohammad Ali, and Mohammad Soltanzadeh Zarandi. 2022. "An Investigation of Spatial Transformation of Historical Houses in Kerman Qajar Vs. the First Pahlavi". *Journal of Bagh-e Nazar* 19(111): 59-74. <https://doi.org/10.22034/bagh.2022.306906.5012>. [in Persian]
- Banimasoud, Amir. 2015. *Contemporary Iranian Architecture Struggling Between Tradition and Modernity*. Tehran: Honar-e Memari Publication. [in Persian]
- Boroumand Sorkhabi, Hedayatollah. 2009. *In Search of Kermanshah Urban Identity*. Tehran: Ministry of Housing and Urban Development, Urban Development and Architecture Study and Research Center. [in Persian]
- Chaleshgar, Pegah, Mojgan Khakpoor, and Ali Asgharzadeh. 2021. "Evaluation of Modern Architecture and Urbanism Development in Qajar Houses Architecture (Case Study: Kermanshah City in the Western Region of Iran)". *Geography and Territorial Spatial Arrangement* 11(40): 83-108. <https://doi.org/10.22111/gaij.2021.6508>. [in Persian]
- Ebrahimi, Gholamreza, Hossein Soltanzadeh, and Ghazal Keramati. 2017. "The Reflection of the West Culture in the Life Style and the Architecture of the Houses in the Late Qajar Dynasty in Hamadan". *Journal of Bagh-e Nazar* 14(47): 29-38. https://www.bagh-sj.com/article_45082.html?lang=fa. [in Persian]
- Fathbaghali, Atefeh, Mohammadjavad Maghsoudi Tilaki, and Masoumeh Hedayati Marzbali. 2021. "Reflection of social structure in the spatial configuration of housing with emphasis on the theory of spatial syntax (Case study: Traditional and contemporary houses of the historical cultural context of Tabriz)". *Journal of Geography and Environmental Studies* 10(38): 49-67. <https://sanad.iau.ir/en/Journal/ges/Article/978952>. [in Persian]
- Ghobadian, Vahid. 2014. *Architecture in the Nasserli Caliphate: Tradition and Modernity in Contemporary Architecture of Tehran*. Tehran: Pashotan Publications. [in Persian]
- Ghobadian, Vahid. 2008. *Climatic Study of Traditional Iranian Buildings*. Tehran: University of Tehran. [in Persian]
- Haeri Mazandarani, Mohammad Reza. 2009. *House, Culture, Nature: A Study of the Architecture of Historical and Contemporary Houses*. Urban Planning and Architecture Study and Research Center. [in Persian]
- haqjoo, Amir, Hossein Soltanzadeh, Farhad Tehrani, and Simon Aivazian. 2019. "The Development of Essential Elements of Tabriz Houses from Qajar to Early Pahlavi Periods". *Soffeh* 29(3): 121-140. <https://doi.org/10.29252/soffeh.29.3.121>. [in Persian]
- Hojjat, Isa, and Erfan Heidari. 2016. "Baghdadi Serai, Kermanshah: Samples of Iran-Iraq Interactions in the Qajar Period". *Soffeh* 26(2): 123-138. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1683870.1395.26.2.7.2>. [in Persian]
- Hosseini, Sayed Hashem, and Farid Ahmadzadeh. 2018. "Study and Identification of the Ornamental Architecture of two Qajar mosques in (Dolatshah the Haj shahbaz khan) the Kermanshah city, and comparison with Sepahsalar mosque in Tehran city". *Scientific Journal of Pazhuhesh-e Honar* 7(14): 63-77. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23453834.1396.7.14.6.2>. [in Persian]
- Jafari, Amin, and Hossein Zabihi. 2021. "The Effect of Culture on The Vernacular Houses in Northern Iran; Case Studies: Vernacular Houses in Babol and Babolsar". *Armanshahr Architecture & Urban Development* 14(35): 77-90. <https://doi.org/10.22034/aaud.2020.179004.1856>. [in Persian]
- Jamali, Siroos, and Nadia Khandani. 2020. "A comparative study of the physical structure of traditional houses of the Qajar period (case study: Tehran and Tabriz)". *Shabak* 6(4): 143-154. <https://sid.ir/paper/525928/fa>. [in Persian]
- Karimi, Ali. 2014. *The Truth of Home, an Approach to Recognizing the Worthy Dignity of Home. Ravagh-e-nazar: 10 essays on architecture*. Tehran: Matn Publications. [in Persian]
- Kohnemoei, Nahid, and Ziba Sami. 2017. "The Courtyard in the Structure of Traditional Iranian Houses (Qajar Period) and Its Evolution in the Structure of the Last Decade". *Dubay: International Congress of Contemporary Civil Engineering, Architecture and Urban Planning*. <https://isnac.ir/XAZB-BFEKK>. [in Persian]
- Macionis, John. 2009. *Society: The Basics, 10/e, Prentice Hall Europe*. USA: New Jersey.
- Memarian, Gholamhossein. 2008. *Introduction to Iranian Residential Architecture - Introvert Typology*. Tehran: Soroush Danesh Publications. [in Persian]
- Memarian, Gholamhossein. 2016. *A Journey through the Theoretical Foundations of Architecture*. Tehran: Soroush Danesh Publications. [in Persian]

- Mirzaei, Hossein, and Keyvan Luluei. 2015. "Studying the Impact of Culture on the Contemporary Iranian Architecture". *Annual Conference on Research in Architecture, Urban Planning and Urban Management*. <https://sid.ir/paper/826553/fa>. [in Persian]
- Mohammadzadeh, Soudabeh, Hossein Soltanzadeh, and Amirasoud Dabagh. 2022. "Reflection of gender and lifestyle in the houses of the Qajar period in Ardabil". *Islamic Art Studies* 19(47): 524-545. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1735708.1401.19.47.31.9>. [in Persian]
- Molanaei, Salaheddin. and Sara Soleimani. 2017. "Recognition of Iranian Identity Symbols of Traditional Vernacular Architecture in the West Part of Iran, Case Study: Uraman". *Armanshahr Architecture & Urban Development* 9(17): 115-127. https://www.armanshahrjournal.com/article_44610.html?lang=fa. [in Persian]
- Momeni, Korosh, Korosh Attarian, Mohammad Didehban, and Maryam Vesal. 2018. "Privacy in Architecture of Dezful Houses (Case Study: Qajar Era)". *Glory of Art (Jelvey Honar) Alzahra Scientific Quarterly Journal* 10(2): 79-92. <https://doi.org/10.22051/jjh.2017.8722.1173>. [in Persian]
- Mozaffar, Farhang, Bagher Hosseini, and Amin Abdemajiri. 2012. "Culture in Architectural Researches". *Journal of Housing and Rural Environment* 31(138): 29-38. <https://sid.ir/paper/186080/fa>. [in Persian]
- Parvardinezhad, Samira, Mehdi Hamzenejad, Narges Dehghan, and Mansoreh Kianersi. 2021. "A Comparative Study of the influence of Culture and Climate in the Form of Qajar Houses in Shiraz and Kashan". *Journal of Architectural Thought* 5(10): 182-201. <https://doi.org/10.30479/at.2020.10953.1230>. [in Persian]
- Peyvastehtar, Yaghowb, Ali Akbar Heidari, and Motahareh Eslami. 2017. Understanding the Five Principles of Pirnia in the Traditional Iranian House and Its Analysis Based on Islamic Sources. *Journal of Iranian Islamic studies* 7(27): 51-66. <https://sid.ir/paper/177423/fa>. [in Persian]
- Rapoport, Amos. 2009. *The Anthropology of Housing*. Translated by Khosro Afzalian. Tehran: Herfeh Honarmand Publications. [in Persian]
- Rapoport, Amos. 1998. "Using Culture in Housing Design". *Housing and Society* 25(1-2). <https://doi.org/10.1080/08882746.1998.11430282>
- Sadeghi, Sara, Ahmad Ekhlasi, and Hamed Kamelnia . 2019. "Analysis of Architectural Aesthetics Role in Iranian Houses: Case Study: Mashhad Historical Houses". *JRIA* 6(21): 3-14. <https://jria.iust.ac.ir/article-1-1103-fa.html>. [in Persian]
- Sajadi, Fariborz, Mohsen Roostami, and Soraya Roostami. 2014. "Historic Roots of the Challenge of Tradition and Modernity in Contemporary Architecture of Qajar Era". *Naqsh-e-jahan* 4(2): 76-85. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.23224991.1393.4.2.1.7>. [in Persian]
- Taheri, Faezeh, Alireza Aeinifar, and Azadeh Shahcheraghi, 2020. "A Comparative Comparison of Typology of the Space Organization and Physical Elements of the Qajar-Pahlavi Period with Traditional Houses in Kermanshah". *pazhoheshha-ye Bastan shenasi Iran* 9(23): 149-168. <https://doi.org/10.22084/nbsh.2019.18444.1895>. [in Persian]
- Varmaghani, Hosna, and Hossein Soltanzadeh. 2020. "Analysis of lifestyle and Types of Rural Housing in the Historical Geography of Mazandaran" (19th and 20th centuries). *IJAUP* 30(2). <http://ijaup.iust.ac.ir/article-1-514-en.html>
- Varmaghani, Hosna, Hossein Soltanzadeh, and sayed Ataollah Tahaee. 2019. "A Comparative Study of the Influence of Culture on Entrances of Qajar Houses in Gilan and Mazandaran". *Armanshahr Architecture & Urban Development* 11(25): 237-249. https://www.armanshahrjournal.com/article_85112.html?lang=fa. [in Persian]
- Yaran, Ali, and Hossein Behroo. 2017. "The influence of Islamic Culture on the Housing and Manifestation in Space Had Homes (Case Study: Qajar Epoch Homes in the Town of Ardabil)". *JRIA* 5(2): 91-107. <http://jria.iust.ac.ir/article-1-767-fa.html>. [in Persian]
- Zakerzadeh, Amir Hossein, and Anise Ghorbaninia. 2023. "The House Decorations of Qajar Period and its Effect on Creating a Sense of Place (Case Study of the Houses of Mushir al-Dawla, Mu'tamun al-Atiba 'and Alam-al-Saltanah)". *Intercultural Studies Quarterly* 17(52): 127-154. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1401.17.52.5.2>. [in Persian]
- Zarghami, Esmaeil, Ali Khaki, and Sayedeh Ashraf Sadat. 2015. "A comparative study of sustainable architecture and compliance with the vernacular architecture of traditional houses in Iranian-Islamic". *Journal of Sustainable Architecture and Urban Design* 3(1): 15-30. https://jsaud.sru.ac.ir/article_697.html. [in Persian]
- Zomorshidi, Hossein. 2011. "Teachings of the Iranian Architecture and Residential House Construction from the Qajar Period up to the Present". *Journal of studies on Iranian Islamic city* 1(3): 1-10. <https://www.sid.ir/paper/177338/fa>. [in Persian]

نحوه ارجاع به این مقاله

محمدیانی، شهرام، امیررضا کریمی‌آذری، و حسین سلطان‌زاده. ۱۴۰۳. تأثیرات عوامل فرهنگی، مدرنیزاسیون و معماری غربی بر ساختار خانه‌های کرمانشاه در دوره قاجار. نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر ۱۷(۴۹): ۱۷۹-۱۵۹.

DOI: 10.22034/AAUD.2024.408655.2804

URL: https://www.armanshahrjournal.com/article_212924.html

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Armanshahr Architecture & Urban Development Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License.

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

